

Iranian Scientific Association
of Public Administration

University of
Sistan and Baluchestan

Mapping Participatory Governance in Urban Management: A Scoping Review of Scientific Research Published in Iran

Mehdi Golverdi¹ | Zainab Molavi²
Maedeh Jokar³ | Masoud Banafi⁴

¹(Corresponding Author), Assistant Professor, Faculty of Management and Accounting, College of Farabi, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Golverdi@ut.ac.ir.

²Assistant Professor, Faculty of Management and Accounting, College of Farabi, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Ze_molavi@ut.ac.ir.

³Master, Faculty of Public Administration, Department of Humanities and Social Sciences Ardakan University, Ardakan, Iran. Email: maedeh.jokar76@stu.ardakan.ac.ir.

⁴Assistant Professor, Public Governance Department, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: banafi@ut.ac.ir

Abstract:

Participatory urban governance, as an innovative approach, emphasizes enhancing the role of citizens in urban decision-making and planning processes. This governance model not only seeks to increase transparency and accountability but also aims to strengthen public trust and improve urban quality of life through the active participation of stakeholders. Numerous studies have been conducted on participatory urban governance in Iran; however, there is no comprehensive understanding of the specific thematic areas these studies have focused on, their methodological approaches, or the research gaps in the field of participatory urban governance within the Iranian context. Therefore, this study aims to address these questions. To this end, 32 studies published in five

Article type: Research

Cite this article: M. Golverdi, Z. Molavi, M. Jokar, M. Banafi (2026). Mapping Participatory Governance in Urban Management: A Scoping Review of Scientific Research Published in Iran. *Governance and Development Journal*, 6 (2), 261-289. DOI: 10.22111/jipaa.2025.51372.1014.

Received: 08.03.2025

Revised: 11.10.2025

Accepted: 08.12.2025

Published: 22.06.2026

© The Author (s)

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

reputable domestic databases were reviewed using a scoping review methodology. The findings revealed that the majority of articles were published in 2016 and 2023. Additionally, most studies (14 articles) focused on the city of Tehran. Furthermore, a significant portion of the articles aimed to design models for citizen participation in urban management (7 studies) and assess the level of citizen participation in urban management (5 articles). An examination of the areas of citizen participation in the selected studies indicated that most research was conducted in the general domain without focusing on a specific urban management function (26 studies). Moreover, the majority of studies employed quantitative methods (19 studies), while qualitative (10 studies) and mixed-methods approaches (2 studies) were less common. Consequently, the findings highlight theoretical gaps (such as the intersection of participatory cities and digital governance, participatory cities and data governance, and co-creation and participatory urban governance) and methodological gaps (such as qualitative studies emphasizing case study strategy) in the reviewed research.

Keywords: Participatory governance, Participation, Urban management, Urban governance, Scoping review.

دانشگاه تهران

حکمرانی و توسعه

پیاپی: ۳۴۶۱-۲۷۸۳

Homepage: www.jipaa.ir

وزارت آموزش عالی

نگاشت حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری: مروری دامنه‌ای بر پژوهش‌های علمی منتشر شده در ایران

مهدی گل‌وردی^۱ | زینب مولوی^۲ | مائده جوکار^۳ | مسعود بنافی^۴

^۱ نویسنده مسئول، استادیار، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکده‌های فاریابی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: Golverdi@ut.ac.ir

^۲ استادیار، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکده‌های فاریابی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: Ze_molavi@ut.ac.ir

^۳ کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، یزد، ایران. رایانامه: maedeh.jokar76@stu.ardakan.ac.ir

^۴ استادیار، گروه حکمرانی عمومی، دانشکده حکمرانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: banafi@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۱۸ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱ کلیدواژه‌ها: حکمرانی مشارکتی، مشارکت، مدیریت شهری، حکمرانی شهری، مرور دامنه‌ای	حکمرانی شهری مشارکتی به عنوان یک رویکرد نوین، بر افزایش نقش شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شهری تأکید دارد. این شیوه از حکمرانی نه تنها به دنبال ایجاد شفافیت و پاسخگویی بیشتر است، بلکه هدف آن تقویت اعتماد عمومی و بهبود کیفیت زندگی شهری از طریق مشارکت فعال ذی‌نفعان است. پژوهش‌ها و مطالعات متعددی در حوزه حکمرانی شهری مشارکتی در ایران به رشته تحریر در آمده است، ولی درک کلی و مشخصی از اینکه این پژوهش‌ها بیش‌تر به چه حوزه‌های تخصصی پرداخته‌اند، روش‌شناسی آنها چیست، و خلاء پژوهش‌های داخلی در مطالعات حکمرانی شهری مشارکتی کدامند؟ وجود ندارد. لذا هدف پژوهش حاضر این است که به این سوالات پاسخ دهد. بدین منظور، ۳۲ پژوهش منتشر شده در پنج پایگاه داده معتبر داخلی، با به کارگیری روش‌شناسی مروری از نوع دامنه‌ای، بررسی شد. یافته‌ها نشان داد بیشترین تعداد مقالات در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۴۰۲ منتشر شده است. همچنین، بیش‌ترین تعداد پژوهش‌ها (۱۴ مطالعه)، شهر تهران را مورد مطالعه قرار داده‌اند. علاوه براین، بخش قابل توجهی از مقالات با هدف طراحی الگوی مشارکت شهروندان در مدیریت شهری (۷ مطالعه) و همچنین سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری (۵ مقاله) انجام شده‌اند. بررسی عرصه مشارکت شهروندان در پژوهش‌های منتخب نیز نشان داد که اکثر مطالعات در

استناد: گل‌وردی، مهدی؛ مولوی، زینب؛ جوکار، مائده؛ بنافی، مسعود. (۱۴۰۵). "نگاشت حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری: مروری دامنه‌ای بر

پژوهش‌های علمی منتشر شده در ایران" *حکمرانی و توسعه*، ۶(۲)، ۲۶۱-۲۸۹. DOI: 10.22111/JIPAA.2025.51372.1014.

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

عرصه عمومی و بدون تمرکز بر یک کارکرد خاص مدیریت شهری انجام شده است (۲۶ مطالعه). همچنین، اکثر پژوهش‌ها به روش کمی (۱۹ مطالعه) انجام شده است و روش‌شناسی‌های کیفی (۱۰ مطالعه) و ترکیبی (۲ مطالعه) سهم اندکی داشتند. در نتیجه، یافته‌ها بیانگر آن است که خلاءهای نظری (نظیر پیوند شهرهای مشارکتی و حکمرانی دیجیتال، شهرهای مشارکتی و حکمرانی داده و هم‌آفرینی و حکمرانی شهری مشارکتی)، روش‌شناختی (نظیر مطالعات کیفی با تأکید بر استفاده از استراتژی مطالعه موردی) در پژوهش‌های بررسی شده وجود دارد.

مقدمه

در سال‌های اخیر ضرورت مشارکت عمومی قوی در فرایندهای حکمرانی به‌طور کلی مورد توجه قرار گرفته است (کوزووا^۱ و همکاران، ۲۰۱۸)، و حکمرانی مشارکتی به یکی از رویکردهای موفق در جهان در زمینه حکمرانی تبدیل شده است (میرباقری، رفیعی آتانی و پارسائزاد، ۱۴۰۱). از این رو، حکمرانان به این باور رسیده‌اند که حکمرانی مشارکتی و همکاری بین حکومت و مردم، سبب‌دستیابی به منابع انسانی و ایده‌های شهروندان، تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تر، کاهش فساد و هدررفت بودجه خواهد شد (مرادی و مازوچی، ۱۴۰۳). در حوزه‌های شهری و محلی نیز، مشارکت شهروندان در مدیریت شهری و استفاده از فرایندهای دموکراتیک در این راستا، اهمیت روزافزونی یافته و مدل‌های گوناگونی برای عملیاتی کردن مشارکت شهروندی توسعه داده شده است (عاقریان، نباتی‌نژاد و ذاکری، ۱۴۰۳). همچنین، در این حوزه، سال‌هاست که پژوهشگران به بررسی پتانسیل مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های محلی پرداخته‌اند تا حکمرانی شهری را بهبود بخشند و دموکراسی مشورتی را تقویت کنند. این گفتگوهای علمی، از تحلیل‌های تجربی تا بحث‌های هنجاری، تأثیر زیادی بر عمل برنامه‌ریزی و مدیریت شهری داشته است؛ به طوری که تا پایان قرن بیستم، بسیاری از شهرها سیستم‌های حکمرانی در سطح محله را توسعه داده بودند که در آن ساکنان می‌توانستند به طور فعال در توسعه و اجرای مجموعه‌ای گسترده از ابتکارات توسعه جامعه شرکت کنند. امروزه، بسیاری از شهرها این مدل‌های اولیه را با نهادهای حکمرانی محله‌ای در سطح شهر گسترش داده‌اند که در آن ساکنان به هیئت‌های رسمی انتخاب می‌شوند و این «شوراها» بودجه سالانه دریافت می‌کنند. بحث‌های زیادی درباره ساختار و مدیریت مناسب این سیستم‌های حکمرانی مشارکتی وجود دارد (کالینز و دل ری، ۲۰۲۲).

حکمرانی شهری مشارکتی به معنای «گسترش قلمرو دموکراسی از طریق بازگرداندن شهروندان به صحنه» است (هاینلت، ۲۰۱۰). در حالی که این ایده‌آل نقطه شروع مشترکی دارد، در عمل اندازه و دامنه

^۱ Kozová

^۲ councils

^۳ Collins & Del Rey

^۴ Heinelt

مشارکت به طور قابل توجهی در بین نظام‌های سیاسی و خط‌مشی‌های مختلف متفاوت است (ون دو وترینگ و گرونلیر، ۲۰۲۳).

حکمرانی مشارکتی شهری بر مشارکت عمیق و دموکراتیک با شهروندان تمرکز دارد و این ایده پشتیبان آن است که شهروندان باید نقش مستقیم‌تری را در تصمیم‌های اداره عمومی داشته باشند، یا حداقل در مسائل سیاسی عمیق‌تر درگیر شوند. در عمل، این نوع حکمرانی می‌تواند مکمل نقش شهروندان، به عنوان رأی دهنده و ناظر کارکردهای دولت باشد (زاله باغبادرانی، یعقوبی‌پور و فتحی‌زاده، ۱۴۰۰). به عبارتی، حکمرانی شهری مشارکتی بر مشارکت در فرایند تصمیم‌گیری و شفافیت از طریق کانال‌های جدید ارتباطی برای استفاده شهروندان، مانند دولت الکترونیکی، تأکید می‌کند (لیم و ییگیتکانلار، ۲۰۲۲). در عمل، حکمرانی مشارکتی شامل مجموعه‌ای از روش‌ها و ساختارهاست که هدف آن جمع‌آوری نظرات شهروندان، گزارش‌دهی درباره تصمیمات دولتی و در برخی موارد، مشارکت فعال شهروندان در برنامه‌ریزی‌های مشورتی و تولید مشترک است (بتانکور و ویویر، ۲۰۲۱).

حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در عرصه مطالعات جهانی رشد تصاعدی را نشان می‌دهد. بر اساس تحلیل‌های علم‌سنجی، تعداد مقالات بین‌المللی این حوزه از ۵۴۷ مقاله در سال ۲۰۱۰ به بیش از ۲۸۰۰ مقاله در سال ۲۰۲۴ رسیده است (رشد ۵۱۱ درصدی در ۱۴ سال). یکی از دلایل این رشد فزاینده در مطالعات حکمرانی مشارکتی شهری تحول پارادایمی گذار از مدیریت متمرکز به حکمرانی چند ذی‌نفعی پس از سال ۲۰۱۵، با تأکید بر اهداف توسعه پایدار سازمان ملل است که مستقیماً بر «تقویت حکمرانی فراگیر و مشارکتی شهری» تأکید دارد. در ایران نیز پژوهش‌ها و مطالعات متعددی در قالب‌های گوناگون کتاب، مقاله علمی و پایان‌نامه در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری به رشته تحریر در آمده است، ولی درک کلی و مشخصی از اینکه این پژوهش‌ها بیش‌تر بر چه اهدافی متمرکز بوده‌اند؟ کدام یک از عرصه‌های مشارکت مورد مطالعه قرار گرفته‌اند؟ روش‌شناسی آنها چه بوده است؟ و از همه مهم‌تر خلاء پژوهش‌های داخلی در مطالعات حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری چیست؟ وجود ندارد.

به دلیل پراکندگی پژوهش‌های انجام شده در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری این پژوهش با استفاده از روش مرور دامن‌های پاسخی سیستماتیک به پراکندگی مفهومی و روش‌شناختی موجود در ادبیات حکمرانی مشارکتی مدیریت شهری ایران ارائه می‌کند. مطالعات پیشین اگرچه پرشمارند، اما به دلیل عدم انسجام در اهداف، عرصه‌های مشارکت، و روش‌شناسی، تصویر جامعی از مسیر پژوهش‌های انجام‌شده و شکاف‌های حیاتی ارائه نمی‌دهند. این پژوهش با به‌کارگیری روش مرور دامن‌های (به‌عنوان یکی از قوی‌ترین روش‌های ترسیم دامن دانش در مراحل اولیه توسعه یک حوزه پژوهشی)، در درجه اول تصویری

¹ Van De Wetering & Groenleer

² Lim & Yigitcanlar

³ Betancourt & Vivier

نظام‌مند از کانون‌های تمرکز (اهداف، عرصه‌های مشارکت)، روش‌شناسی‌های غالب، و روندهای تکاملی پژوهش‌های داخلی در این حوزه ترسیم می‌کند و در درجه دوم خلاءهای پژوهشی که هدایت‌گر پژوهش‌های آینده و جلوگیری از دوباره‌کاری‌های غیرضروری است را شناسایی می‌کند. لذا این مرور صرفاً گردآوری مطالعات نیست، بلکه زمینه‌سازی برای جهش‌های کیفی آینده در پژوهش و عمل حکمرانی مشارکتی شهری ایران از طریق تشخیص نقاط کور و اولویت‌هاست.

از این رو، این پژوهش بر آن است تا پژوهش‌های منتشر شده در ایران در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری را بررسی نماید و به این سؤالات پاسخ دهد که ۱. تمرکز اصلی مقالات حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در چه زمینه‌هایی است؟ (از نظر هدف پژوهش، مورد مطالعه، عرصه مشارکت شهروندان) ۲. روش‌شناسی بکار رفته در مقالات کدامند؟ (به لحاظ نوع پژوهش و ابزار جمع‌آوری داده‌ها) و ۳. خلاءهای پژوهشی در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری کدامند؟ بر این اساس چه رهنمودهایی را می‌توان برای پژوهش‌های آتی ارائه کرد؟

بدین منظور، با بهره‌گیری از روش مرور دامنه‌ای^۱ که یکی از انواع روش‌های مرور نظام‌مند است، ابتدا مقالات منتشر شده در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری از طریق جست و جو در سه پایگاه داده داخلی (پایگاه اطلاعات نشریات کشور^۲، پایگاه مجلات تخصصی نور^۳ و پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۴، علم‌نت و ایرانداک) شناسایی و وضعیت انتشار مقالات این حوزه از طریق نمودارها به تصویر کشیده می‌شود و یافته‌ها تحلیل می‌گردد و در نهایت توصیه‌هایی برای پژوهش‌های آتی مبتنی بر خلاء شناسایی شده ارائه خواهد شد.

مفهوم‌شناسی حکمرانی مشارکتی

به باور لوی فاور^۵ (۲۰۱۲)، حکمرانی مشارکتی، که بر پایه نظریه «دموکراسی مشارکتی» است، نظریه و شیوه‌هایی را برای مشارکت عمومی از طریق فرآیندهای مشورتی ارائه می‌دهد. در این راستا، این مفهوم بر «توانمندسازی مشورتی» شهروندان تمرکز دارد و خود را به‌طور متفاوتی با کار روی دموکراسی مشورتی در نظریه سیاسی و آزمایش‌های مشورتی^۶ در حوزه‌های مرتبط با سیاست در تحقیقات سیاسی و اجتماعی معاصر، و همچنین فعالیت‌های سیاسی سازمان‌ها و بنیادهای عمومی مختلف، همسو می‌کند. بنابراین، حکمرانی مشارکتی نه تنها شامل نقش شهروندان به عنوان رأی‌دهنده یا ناظر می‌شود، بلکه از آن فراتر

^۱. scoping review

^۲. www.magiran.com

^۳. www.noormags.ir

^۴. www.sid.ir

^۵. Levi-Faur

^۶. participatory democracy

^۷. deliberative empowerment

^۸. deliberative experimentation

رفته و شیوه‌های مشارکت مستقیم و مشورتی در مسائل مهم روز را نیز در بر می‌گیرد. به اعتقاد فیشر^۱ (۲۰۱۷)، حکمرانی مشارکتی نه تنها با وظایف کلان حکمرانی ارتباط مستقیم دارد، بلکه تجربه‌های دموکراسی مشارکتی را نیز در بر می‌گیرد. این مفهوم با نمونه‌های عینی نظیر بودجه‌ریزی مشارکتی در برزیل (جایی که شهروندان مستقیماً در تخصیص بودجه شهری تصمیم می‌گیرند)، برنامه‌ریزی مردمی در هند (طرح‌های توسعه محلی با مشارکت مستقیم جوامع)، مدیریت جنگل‌های مشارکتی در نپال و حکمرانی محلی مشارکتی در شهرداری خون کائن تایلد شناخته می‌شوند. از نوشته‌های فیشر می‌توان اینگونه استنباط کرد که حکمرانی مشارکتی تنها یک نظریه دانشگاهی نیست، بلکه ابزاری برای تقویت عدالت اجتماعی (مثل بودجه‌ریزی مشارکتی در برزیل که به کاهش نابرابری کمک کرد)، حل چالش‌های محیط زیستی (با مشارکت دادن جوامع محلی در مدیریت منابع) و بازتعریف دموکراسی در عصر پیچیدگی‌های سیاسی و زیست‌محیطی است.

ایده حکمرانی مشارکتی در سال‌های اخیر، هم در گفتمان دانشگاهی و هم در عمل، محبوبیت بسیار زیادی پیدا کرده است. تحلیلگران از مفاهیم نظری مانند «دموکراسی مشورتی»، «حکمرانی مشارکتی توانمندساز»، «شبکه‌های افقی سیاست‌گذاری»، «مجامع کوچک مشورتی» و «چندگانگی‌های مشورتی» برای بررسی دامنه و محدودیت‌های مشارکت مردم در فرآیند حکمرانی استفاده کرده‌اند. در همین حال، برخی نمونه‌های موفق و پُرسر و صدای حکمرانی مشارکتی، مانند نمونه‌های پورتو آلگره^۲ در برزیل، ایالت‌های کِراالا و بنگال غربی^۳ در هند، و تا حد کم‌تری آفریقای جنوبی، انتظارات زیادی را در میان فعالان و خطمشی‌گذاران در سراسر جهان برانگیخته‌اند (اوسمانی، ۲۰۰۸). مفهوم حکمرانی مشارکتی تخیل دموکراتیک را برانگیخته و به احیای جذابیت آرمان‌های دوردست‌تری برای شکل‌های رادیکال دموکراسی کمک کرده است. بنابراین، حکمرانی مشارکتی با موفقیت ترویج شده و به عنوان یک آرمان هنجاری جذاب خود را مطرح کرده است که در پرتو آن می‌توانیم تحولات گسترده‌ای را که سیاست مدرن با آن‌ها مواجه است و به گفته بسیاری از ناظران، حتی در دموکراسی‌های تثبیت‌شده به بحران دموکراسی نمایندگی انجامیده، به شیوه‌ای دموکراتیک محقق کنیم (هاینلت، ۲۰۱۸).

لوی فاوور (۲۰۱۲)، نویسنده کتاب «هندبوک حکمرانی آکسفورد» حکمرانی مشارکتی را پاسخی به «کمبود دموکراتیک» که ویژگی سیستم‌های سیاسی معاصر است می‌داند که توسط سازمان‌های بزرگی مانند

^۱ . Fischer

^۲ . deliberative governance

^۳ . empowered participatory governance

^۴ . deliberative mini-publics

^۵ . deliberative polyarchies

^۶ . Porto Alegre

^۷ . Kerala and West Bengal

^۸ . democratic deficit

بانک جهانی، آژانس توسعه بین‌المللی ایالات متحده، برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد و اتحادیه اروپا پذیرفته شده است. همه این سازمان‌ها منابع مالی و تلاش‌های خود را به توسعه فرآیندهای مشارکتی اختصاص داده‌اند. وی معتقد است که بسیاری از اقدامات در حوزه حکمرانی مشارکتی از پروژه‌های پیشروی احزاب سیاسی در کشورهایی مانند هند، برزیل، اسپانیا، مکزیک و بریتانیا الهام گرفته‌اند. هاینلت (۲۰۱۸)، این تمایل تحول آفرین به حکمرانی مشارکتی را ناشی از چهار پدیده می‌داند. نخست، تغییر از دولت به حکمرانی. دوم، فراموشی شدن پیشروندهی سیاست در بسیاری از حوزه‌های خط‌مشی. سوم، افزایش نارضایتی شهروندان از سیاست نمایندگی در حالت انتخاباتی که صرفاً تجمیعی و نخبه‌گرایانه است و در نهایت، به عنوان رهاورد سه مورد اول، به نظر می‌رسد نگرانی فزاینده‌ای برای تأمین مبانی اخلاقی و معرفتی عقلانیت فرآیندهای سیاسی شکل‌گیری اراده جمعی و تصمیم‌گیری وجود دارد که حکومت دموکراتیک مشروع بر آن استوار است.

پیشینه پژوهش

در پژوهش حاضر، پس از جست و جو در معتبرترین پایگاه‌های داده داخلی، پژوهش مروری نظام‌مند در مورد حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری یافت نشد، همچنین جست و جوهای نویسندگان در پایگاه‌های داده خارجی معتبر نظیر اسکوپوس نشان داد پژوهش‌های اندکی با روش‌شناسی مروری به بررسی مطالعات انجام شده بین‌المللی در مورد حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری پرداخته‌اند (باستوس^۱ و همکاران، ۲۰۲۲؛ مختارف^۲ و همکاران، ۲۰۱۸). اگرچه این دو مطالعه مستقیماً با مورد پژوهش حاضر (بررسی مطالعات انجام‌شده در ایران) مرتبط نیستند اما از دو جهت حائز اهمیت‌اند: اول اینکه هر دو پژوهش با روش‌شناسی مرور نظام‌مند انجام شده‌اند و شباهت روش‌شناختی را روش‌شناسی پژوهش حاضر دارند و دوم اینکه هر دو آنها به یکی از حوزه‌های مشارکت شهروندان در مدیریت شهری پرداخته‌اند که از حیث موضوعی با پژوهش حاضر مرتبط می‌شوند. در ادامه جزئیاتی از هر دو پژوهش ارائه شده است. باستوس و همکاران (۲۰۲۲)، در مقاله پژوهشی خود با عنوان «برنامه‌های کاربردی شهر هوشمند برای ارتقاء مشارکت شهروندان در مدیریت و حکمرانی شهر: مرور نظام‌مند» با استفاده از روش‌شناسی مرور نظام‌مند، به ارائه دیدگاهی جامع از اهداف مطالعات تحقیقاتی با استفاده از زیرساخت‌های شهر هوشمند برای ارتقای مشارکت شهروندان در مدیریت و حکمرانی شهرها، ویژگی‌های راه‌حل‌های پیشنهادی از نظر منابع داده، کیفیت داده‌ها، امنیت داده‌ها و مکانیسم‌های حفظ حریم خصوصی و همچنین استراتژی‌هایی برای تشویق مشارکت شهروندان و مراحل توسعه برنامه پرداختند. یافته‌های آنها نشان‌دهنده علاقه به توسعه برنامه‌های کاربردی برای ارتقاء مشارکت شهروندان برای شناسایی مشکلات شهری و کمک به

^۱ . US Agency for International Development (USAID)

^۲ . UN-Habitat

^۳ . Bastos

^۴ . Mukhtarov

فرایندهای تصمیم‌گیری بود. هم‌چنین، یافته‌های آنها نشان داد که اکثر مطالعات تحلیل‌شده شهروندان را فقط به عنوان عواملی در نظر گرفتند که می‌توانند مسائل را گزارش کنند و نه مشارکت‌کننده در حکمرانی شهری.

مختار^۱ و همکاران (۲۰۱۸)، در مقاله پژوهشی خود با عنوان «تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر مشارکت عمومی در حکمرانی آب شهری: مروری بر تحقیقات مکان‌محور» به بررسی سیستماتیک ادبیات علمی و خاکستری موجود در مورد استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای تسهیل مشارکت عمومی در حکمرانی آب شهری پرداختند. پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که ابزارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات این پتانسیل را دارند که به کارایی و اثربخشی ارائه خدمات آب شهری کمک کنند. با این حال، چنین ابزارهایی فرصت‌های کمی را برای شیوه‌های بالاتر بحث و گفتگو فراهم می‌کنند و اختیارات محدودی را به شرکت‌کنندگان برای تأثیرگذاری بر فرایندهای تصمیم‌گیری می‌دهند. از طرفی، این نتایج نگرانی‌هایی را در مورد خوش‌بینی ناموجه طرفداران «دموکراسی دیجیتال» در بخش آب شهری ایجاد کرد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از روش «مرور دامنه‌ای» استفاده کرده است. روش مرور دامنه‌ای، تصویری از وضعیت فعلی پژوهش‌های انجام شده در یک حیطه خاص ارائه می‌دهد (لیواک^۲ و همکاران، ۲۰۱۰). مرورهای دامنه‌ای ابزاری ایده‌آل برای تعیین دامنه یا محدوده مجموعه‌ای از ادبیات نظری در مورد یک موضوع خاص هستند و تصویر روشنی از میزان مطالعات و ادبیات نظری در دسترس نشان می‌دهند. در واقع یکی از اهداف اصلی انجام مرورهای دامنه‌ای، شناسایی و به تصویر کشیدن پژوهش‌های در دسترس است (مان^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). از نظر آرکسی و اومالی^۴ (۲۰۰۵) چهار دلیل اصلی انجام پژوهش‌های دامنه‌ای عبارت‌اند از مشخص کردن وسعت، محدوده و ماهیت فعالیت‌های پژوهشی، تعیین ارزش انجام یک مرور نظام‌مند کامل، خلاصه‌سازی و انتشار یافته‌های پژوهشی، شناسایی شکاف‌های پژوهشی در ادبیات نظری موجود در مورد یک موضوع خاص. آرکسی و اومالی (۲۰۰۵)، اولین چارچوب روش‌شناختی را برای هدایت پژوهش‌های مروری دامنه‌ای ارائه کردند. پنج گام پیشنهادی آنها شامل شناسایی و تعیین پرسش‌های پژوهش، شناسایی مطالعات مرتبط، انتخاب مطالعات، جدول‌بندی داده‌ها، جمع‌بندی، خلاصه‌سازی و گزارش نتایج می‌باشد. پژوهش حاضر نیز گام‌های پنج‌گانه این چارچوب را به عنوان مبنای فرایند انجام پژوهش قرار داده است.

^۱ Scoping Review

^۲ Levac

^۳ Munn

^۴ Arksey & O'Malley

در گام اول سوالات پژوهش به شرح ذیل تعیین گردید:

۱. تمرکز اصلی مطالعات حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در چه زمینه‌هایی است؟ (از نظر هدف پژوهش، عرصه مشارکت و مورد مطالعه پژوهش).
 ۲. وضعیت روش‌شناسی این مطالعات چگونه است؟ (از نظر نوع روش و روش گردآوری داده‌ها)
 ۳. خلاءهای پژوهشی در مطالعات حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در ایران کدامند؟
- در گام دوم برای پاسخگویی به سوالات پژوهش، کلیدواژه‌های «شهر»، «مشارکت»، «حکمرانی» و «حکروایی» در پنج پایگاه اطلاعاتی مجلات تخصصی نور (نورمگز)، پایگاه اطلاعات نشریات کشور (مگیران) و مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، علم‌نت و ایرانداک جست و جو شد. علت انتخاب سه پایگاه داده اول این است که این پایگاه‌ها بزرگ‌ترین، برترین و جامع‌ترین مراجع داده علمی در ایران هستند و هر سه بیش از یک دهه سابقه فعالیت دارند. پایگاه داده علم‌نت نیز به طور جامع مطالعات منتشر شده در همایش‌ها و کنفرانس‌های علمی را پوشش می‌دهد و امکان جست و جوی نظام‌مند را فراهم می‌کند. در نهایت پایگاه داده ایرانداک نیز پایگاه شناخته شده و معتبر در زمینه نمایه پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌های ایران می‌باشد. برای جست و جوی پژوهش‌ها در هر سه پایگاه داده، هیچ بازه زمانی مد نظر نبود. لذا جست و جوها در ابتدای آذرماه ۱۴۰۳ انجام شد. در گام سوم، انتخاب مطالعات با تعریف معیارهای ورود و خروج انجام شد که در جدول زیر نشان داده شده است.

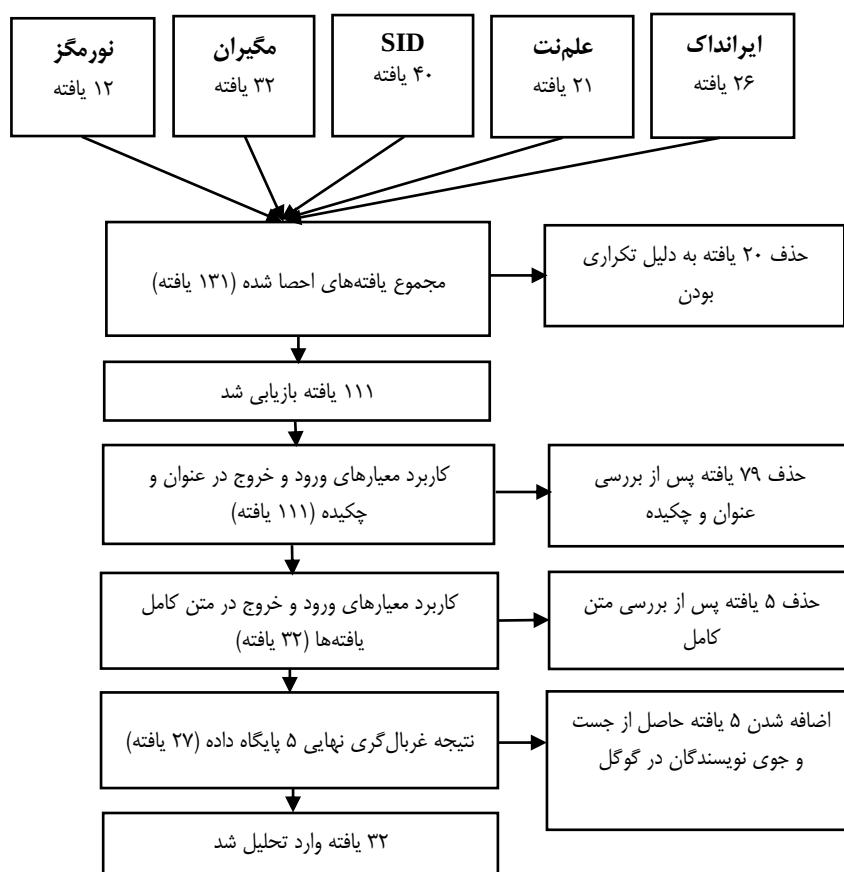
جدول ۱: معیارهای ورود و خروج مطالعات به مرحله تحلیل

معیارهای ورود مطالعات	معیارهای خروج و حذف مطالعات
متن کامل رکوردها در دسترس باشد.	عدم دسترسی به متن کامل رکوردها
رکوردها به زبان فارسی باشد.	مطالعات با زبان غیرفارسی
مقالات علمی در نشریات معتبر و مصوب وزارت عتف نمایه شده باشد.	سخن سردبیر، یادداشت‌ها و گزارش‌ها، پروپوزال‌ها
مقالات منتشر شده در همایش‌ها و کنفرانس‌ها	
پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دکتری اتمام یافته و نمایه شده	
مطالعاتی که صرفاً مرتبط با حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری یا مشارکت در مدیریت شهری باشد.	مطالعات عمومی حکمرانی شهری بدون توجه به رویکرد مشارکتی
مورد مطالعه شهرها و حوزه‌های وظایف شهرداری باشد.	سایر حوزه‌ها نظیر حکمرانی کشاورزی، آب، آموزشی و ...

لازم به ذکر است که معیارهای ورود و خروج را دو تن از پژوهشگران به طور مستقل اعمال کردند و در صورتی که اختلاف نظری میان دو پژوهشگر وجود داشت، پژوهشگر دیگری که تسلط و شناخت بیشتری با موضوع مورد مطالعه داشت مطالعات را از حیث دارا بودن شرایط ورود به تحلیل، بررسی می‌کرد. جست و جوهای واژگان مدنظر در پایگاه‌های داده مجموعاً ۱۳۱ یافته را بدست آورد، پس از حذف یافته‌های

تکراری (۲۰ یافته) نهایتاً ۱۱۱ یافته بازیابی شدند. در مرحله بعد معیارهای ورود و خروج بر اساس عناوین و چکیده اعمال شد که بر این اساس ۷۹ یافته حذف و ۳۲ یافته بازیابی شدند. سپس معیارهای ورود و خروج بر اساس متن کامل اعمال شد که ۵ یافته حذف و ۲۷ یافته بازیابی شدند. در نهایت نویسندگان با جست و جوی آزاد در موتور جست و جوی گوگل ۵ یافته مرتبط دیگر را نیز شناسایی کردند و مجموعاً ۳۲ مطالعه مورد بررسی و تحلیل نهایی قرار گرفتند.

نمودار ۱: نمودار انتخاب مقالات

جدول ۲: فهرست مطالعات تحلیل‌شده

ردیف	عنوان مقاله	سال انتشار	نویسندگان
۱	ارزیابی میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمروایی شایسته شهری، مورد شناسی: منطقه آزاد ارس (شهر جلفا)	۱۳۹۵	اسکندری ثانی، محمد؛ ملازاده، مهدی و پورداداش، امیر
۲	ارزیابی میزان مشارکت مردم در اتخاذ تصمیمات ترافیکی شهر مشهد	۱۳۹۲	مافی، عزت‌الله و شاداب‌مهر، هومن
۳	الگوی حکمروایی هوشمند شهری در مشارکت شهروندان (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهرداری تهران)	۱۴۰۲	نوری، سیدعلی؛ فرزادبهباش، محمدرضا؛ استعلاجی، علیرضا و احمدپور، سمیه
۴	بررسی تاثیر به کارگیری مکانیک‌های بازی پردازی بر موفقیت طرح‌های جمع سپاری در حکمرانی الکترونیکی؛ مورد مطالعه، مشارکت شهروندان شهرکرد در زیباسازی شهر	۱۳۹۷	جعفری، سید محمدباقر و عبدالله‌زاده، زهرا
۵	بررسی جایگاه مشارکت شهروندان در حکمروایی خوب شهری با تأکید بر شهرداری اسلام‌شهر	۱۳۹۴	شیرازی، غلامحسن؛ حسین زاده، نعمت؛ لطفی‌طلب، حسن و قربانلو، حسن
۶	بررسی رابطه مشارکت شهروندان و فاکتورهای اصلی مدیریت شهری مطالعه موردی: شهر تهران	۱۳۹۶	فخرایی، عباس و مرزی، روزین
۷	تبیین الگوی حکمروایی هوشمند با رویکرد مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری شهری (نمونه موردی: کلان‌شهر تهران)	۱۴۰۱	غلامی نورآباد، هادی؛ جاوید، علیرضا و میرهای، محمد
۸	تبیین سناریوهای مشارکت جویانه در دمکراتیک نهادی در ساختار نظام حکمروایی منطقه کلان‌شهری تهران	۱۳۹۵	صیامی، قدیر و وکیلی، جواد
۹	تحلیل اثرات مشارکت‌شهروندی بر مدیریت یکپارچه شهری با رویکرد حکمروایی خوب (مطالعه موردی: شهر یاسوج)	۱۳۹۹	حکمت‌نیا، حسن
۱۰	تحلیلی بر همبستگی بین الگوی حکمروایی شایسته شهری و میزان مشارکت شهروندی (مطالعه موردی شهر شیراز)	۱۳۹۴	حاجی علی زاده، جواد؛ موسوی، چمران و زرافشان، عطاله
۱۱	تصورپردازی از مشارکت شهروندی با هدف بهبود حکمرانی شهری (مورد مطالعه: شهر تهران)	۱۳۹۹	محمدزاده، علی؛ پورعزت، علی اصغر؛ رضایان قیبه‌باشی، احد و پیران‌نژاد، علی
۱۲	چالش‌های کانون‌های سلامت برای دستیابی به حکمرانی مشارکتی	۱۴۰۲	نوابخش، مهرداد و زمانی گرمسیری، سمانه
۱۳	سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری مطالعه موردی: شهر یاسوج	۱۳۹۱	زیاری، کرامت اله؛ نیک پی، وحید و حسینی، علی
۱۴	سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر زابل)	۱۳۹۵	کاشانی اصل، امیر؛ آذرخش، فهیمه؛ افضلی، زهرا و صادقی، الناز
۱۵	طراحی مدل حکمرانی شهر هوشمند بر اساس عدالت شهری با رویکرد مشارکت الکترونیکی در راستای سلامت شهروندان	۱۴۰۳	عابدپور، حوریه؛ کرامتی، محمدعلی؛ مهرمنش، حسن و کسرائی، احمدرضا
۱۶	کاربست تحلیل مضمون آتراید استرلینگ در واکاوی شاخص‌های مدل حکمرانی شهر هوشمند در راستای بهبود توسعه اجتماعی بر اساس عدالت شهری با رویکرد مشارکت الکترونیک	۱۴۰۲	کسرائی، احمدرضا؛ ابدپور، حوریه؛ کرامتی، محمدعلی و مهرمنش، حسن
۱۷	مدل جامع مشارکت شهروندی، مورد پژوهش: شهر تهران	۱۴۰۰	محمدزاده، علی؛ پورعزت، علی اصغر؛ پیران‌نژاد، علی؛ مختاریان‌پور، مجید و پندار، مهدی

ردیف	عنوان مقاله	سال انتشار	نویسندگان
۱۸	مشارکت شهروندان در خط‌مشی‌گذاری: تبیینی بر تجلی حقوق شهروندی در حکمرانی خوب	۱۳۹۵	بابایی محمدرضا؛ حسینی، سیدمحمود و ثمودی، محمدرضا
۱۹	مشارکت شهروندان راهبرد مدیریت شهری در حکمروایی خوب شهری مورد مطالعه: شهرداری منطقه ۲۱ تهران	۱۳۹۶	امانی، حمیدرضا؛ نجفقلی زاده، ناهید؛ هادیانی کیورچالی، شهرام و حمیدزریه کفش، محمد
۲۰	مشارکت شهروندان و نقش آن در حکمروایی خوب شهری مطالعه مورد کلانشهر کرج	۱۳۹۴	موسوی، سیدچمران؛ تاتی، فرزانه و شریفی آزادانی، فاطمه
۲۱	موانع مشارکت در تحقق حکمرانی خوب شهری با تأکید بر بخش مدنی (مورد مطالعه: شهر یزد)	۱۴۰۲	مبارکی، محمد و تیموری، فاطمه
۲۲	نقش مشارکت شهروندان در حکمروایی خوب شهری (نمونه موردی: منطقه ۲ شهر شیراز)	۱۴۰۰	حیدری ارجلو، تارا؛ زارع، امیرعباس؛ مشک‌سار، پریسا و رودکی، سمیه
۲۳	ارزیابی و سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری شهر یا سوچ بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری	۱۳۹۰	نیک‌پی، وحید
۲۴	الگوی پیاده‌سازی حکمرانی مردمی در خدمات شهری با بکارگیری فناوری حلقه‌های میانی محلات شهر بیستون	۱۴۰۳	شاه حسینی، سمیه
۲۵	تجدیدحیات محور تاریخی لاله‌زار با تأکید بر مشارکت شهروندان در چار چوب حکمرانی خوب شهری	۱۳۹۲	حاجی زاده، مریم
۲۶	بررسی میزان پاسخگویی و شفافیت در مدیریت شهری براساس الگوی حکمرانی شهری خوب و نقش آن در مشارکت شهروندی و موفقیت پروژه‌های شهری	۱۳۹۵	گل محمدی، مسعود
۲۷	رابطه میان ادراک کارکنان و سازمان‌های همکار از شایستگی مدیران با حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری	۱۳۹۸	قربانی مهر، معصومه
۲۸	امکان سنجی کاربرد مدل حکمروایی شهری مشارکتی در سطح واحد همسایگی (برنامه NBN) در تبریز ...	۱۳۹۷	روستایی، شهرپور و اندستا، فروغ
۲۹	مشارکت شهروندان در مدیریت شهری و تبیین تعیین‌کننده‌های آن نمونه مورد مطالعه: شهر ایلام	۱۴۰۱	جمینی، داود؛ شمس‌الدینی، علی و جمشیدی، علیرضا
۳۰	تحلیل استراتژیک طرح بودجه‌ریزی مشارکتی «من شهردارم» با استفاده از تکنیک SWOT-QSPM	۱۴۰۲	میرباقری، سیدمحسن و رفیعی آتانی، عطاء‌اله
۳۱	ارائه الگویی برای حکمروایی شهری مبتنی بر مشارکت شهروندان	۱۴۰۳	عاقربان، الهام؛ نباتی نژاد، مصطفی و ذاکری، علی
۳۲	چگونگی مردمی‌سازی حکمرانی در حوزه مدیریت شهری یا روش‌هایی برای پایه‌گذاری حکمرانی مردمی در تهران	۱۴۰۰	کاظمی، سید جلیل

بر اساس مراحل پیشنهادی آرکسی و اومالی (۲۰۰۵) در گام چهارم خلاصه‌برداری انجام شد؛ به طوری که داده‌های حاصل از جست و جویا به صورت دسته‌بندی شده ارائه شدند. جدول شماره ۳ نمونه‌ای از خلاصه‌برداری مطالعات تحلیل‌شده را نشان می‌دهد. اجزای این خلاصه‌برداری عبارت‌اند از: عنوان پژوهش، نام نویسندگان، سال انتشار، نوع اثر (مقاله علمی، مقاله کنفرانسی، پایان‌نامه، رساله)، هدف پژوهش (ارائه

الگوی مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، سناریوهای مشارکت شهروندان در مدیریت شهری و ...، عرصه مشارکت، روش پژوهش (کیفی، کمی، ترکیبی و مروری)، روش گردآوری داده‌ها (مصاحبه، مشاهده، پرسشنامه، مرور اسناد و ترکیب چند روش). در این مرحله نیز در صورت اختلاف نظر و ابهام دو پژوهشگر، پژوهشگر سوم صحت و دقت خلاصه‌برداری‌ها را بررسی کرد. در نهایت، در گام پنجم، جمع‌بندی و گزارش یافته‌ها در پاسخ به پرسش‌های پژوهش صورت گرفت.

جدول ۳: نمونه‌ای از خلاصه‌برداری مقالات تحلیل‌شده در پژوهش حاضر

ردیف	عنوان پژوهش	نویسندگان	سال انتشار	نوع اثر	نشریه	هدف پژوهش	عرصه مشارکت	روش پژوهش	روش گردآوری داده‌ها	شهر مورد مطالعه
۱	ارائه الگویی برای حکمروایی شهری مبتنی بر مشارکت شهروندان	عاقریان و همکاران	۱۴۰۳	مقاله پژوهشی	پژوهش‌های راهبرد مسائل اجتماعی	مدیریت شهری	مشارکت عمومی شهروندان	کیفی	مصاحبه	اصفهان
۲	بررسی جایگاه مشارکت شهروندان در حکمروایی خوب شهری با تأکید بر شهرداری اسلامشهر	شیرازی و همکاران	۱۳۹۴	مقاله کنفرانسی	همایش بین‌المللی جغرافیا و توسعه پایدار	ارزیابی میزان مشارکت شهروندان	مشارکت عمومی شهروندان	کمی	پرسشنامه	اسلامشهر

۳	رابطه میان ادراک کارکنان و سازمان‌های همکار از شایستگی مدیران با حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری	قربانی مهر	۱۳۹۸	پایان نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	شایستگی‌های مدیران در حکمرانی مشارکتی	مشارکت عمومی شهروندان	کمی	پرسشنامه	تهران
---	---	------------	------	------------	------------------------	---------------------------------------	-----------------------	-----	----------	-------

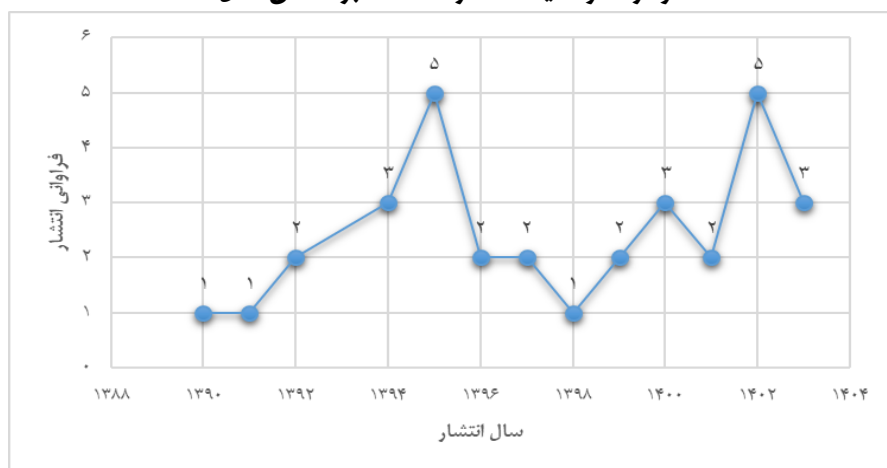
یافته‌ها

در این بخش یافته‌های حاصل از بررسی تمامی پژوهش‌های منتخب (۳۲ مقاله) بر اساس سال انتشار، نوع اثر، نشریه، شهرهای مورد مطالعه هدف پژوهش، عرصه مشارکت، روش پژوهش و روش گردآوری داده‌ها ارائه و تحلیل می‌شوند.

وضعیت انتشار مطالعات بر اساس سال

یافته‌های حاصل از مطالعات بررسی شده نشان داد اولین مطالعه در مورد مشارکت شهروندان در مدیریت شهری در ایران، در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است و سال‌های ابتدایی پس از آن سیر انتشار مطالعات اگر چه صعودی بوده، ولی کم تعداد بوده است، به طوری که از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ به طور میانگین در هر سال دو مطالعه منتشر شده است، ولی در سال ۱۳۹۵ سیر انتشار مطالعات جهش قابل توجهی داشته است. از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۱ مجدداً تعداد انتشار مطالعات روند کاهشی و در عین حال پایداری را (تقریباً در هر سال ۲ مطالعه) نشان می‌دهد تا اینکه مجدد در سال ۱۴۰۲ با انتشار ۵ مطالعه جهش قابل توجهی به چشم می‌خورد. از آنجا که بررسی پایگاه‌های داده علمی در اواسط سال ۱۴۰۳ صورت گرفته در مورد روند انتشارات مطالعات بعد از سال ۱۴۰۲ نمی‌توان تحلیل دقیقی ارائه کرد.

نمودار ۲: وضعیت انتشار مطالعات بر اساس سال

وضعیت مطالعات بر اساس نوع اثر

مطالعات انجام شده در حوزه حکمرانی مشارکتی و مشارکت شهروندان در مدیریت شهری را می‌توان در سه دسته مقالات منتشر شده در نشریات علمی، مقالات منتشر شده در همایش‌ها و کنفرانس‌های علمی و پایان‌نامه کارشناسی ارشد طبقه‌بندی نمود. بیشترین تعداد مطالعات در قالب مقالات نشریات علمی (۱۹ مقاله) منتشر شده است. پس از آن، مقالات منتشر شده در همایش‌ها و کنفرانس‌ها (۸ مقاله) و در نهایت پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد (۵ پایان‌نامه) بیش‌ترین سهم را در آثار منتشر شده داشته‌اند. شایان ذکر است که طبق استراتژی جست و جو در این پژوهش هیچ رساله دکتری دفاع شده در زمینه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری که در ایران‌داک منتشر شده باشد، یافت نشد.

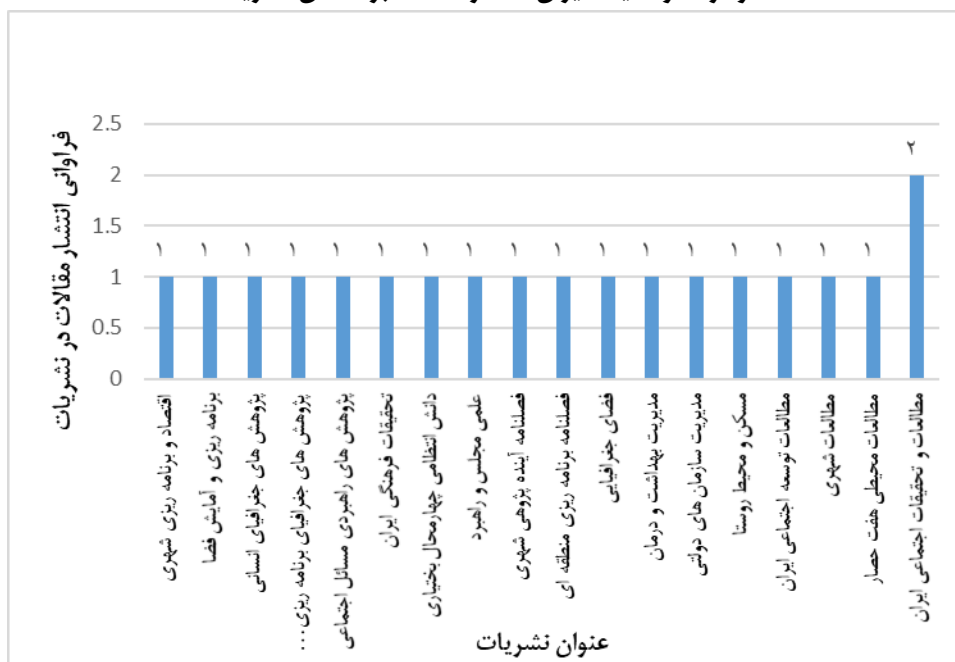
نمودار ۳: وضعیت توزیع مطالعات بر اساس نوع اثر

میزان انتشار مقالات بر اساس نشریات

بررسی‌ها نشان داد مقالات حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در ۱۸ نشریه علمی پژوهشی به صورت پراکنده منتشر شده‌اند. چاپ مقالات در نشریات حوزه برنامه‌ریزی و مطالعات شهری، جغرافیا، آینده‌پژوهی، جامعه‌شناسی، سازمان و مدیریت، بهداشت و درمان و ... نشانگر تنوع موضوعات نشریات است. پراکندگی تعداد مقالات در نشریات تا حدودی توزیع یکسانی داشته است (یک مقاله به ازای هر نشریه)، به استثنای نشریه مطالعات و تحقیقات اجتماعی ایران که دو مقاله را در این حوزه منتشر کرده است.

نمودار ۴: وضعیت میزان انتشار مقالات بر اساس نشریات

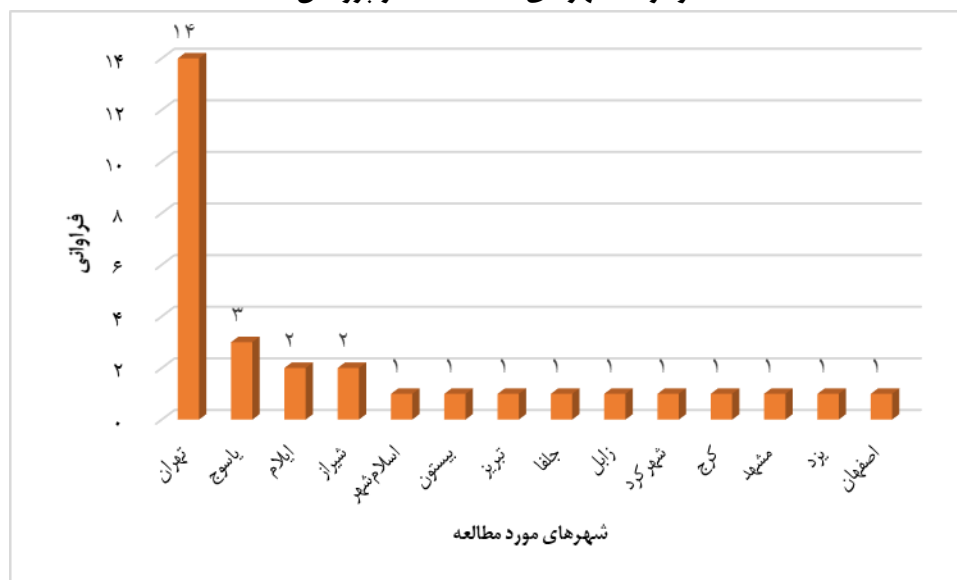

وضعیت مطالعات بر اساس شهرهای مورد مطالعه

پژوهش‌های منتشرشده در حوزه حکمرانی شهری و مشارکت شهروندان در مدیریت شهری ۱۴ شهر از شهرهای ایران را مورد مطالعه قرار داده‌اند. در این میان شهر تهران با بیش‌ترین توجه، کانون تمرکز ۱۴ پژوهش بوده است. شهرهای یاسوج (۳ پژوهش)، ایلام (۲ پژوهش) و شیراز (۲ پژوهش)، پس از تهران مورد توجه بیشتری قرار گرفته‌اند. شایان ذکر است که از میان نه کلان‌شهر تهران، مشهد، اصفهان، کرج، شیراز، تبریز، قم، اهواز و کرمانشاه که به صورت رسمی کلان‌شهرهای ایران محسوب می‌شوند، صرفاً

شش کلان شهر مورد مطالعه پژوهش‌ها قرار گرفته‌اند. اما در میان مطالعات تحلیل شده در این پژوهش، مطالعه‌ای که سه کلان شهر قم، اهواز و کرمانشاه را مورد بررسی قرار داده باشد، به چشم نمی‌خورد.

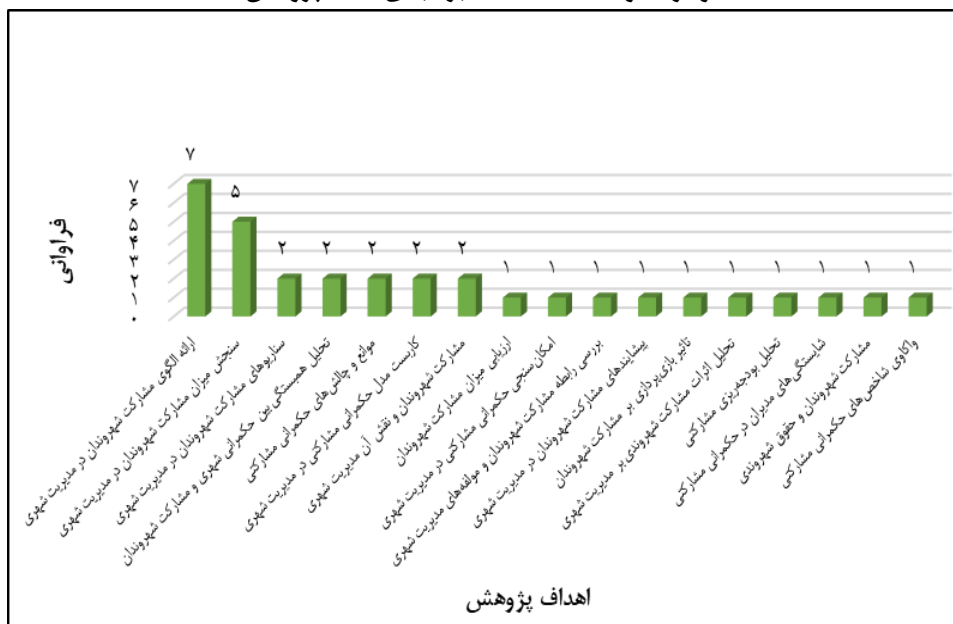
نمودار ۵: شهرهای مطالعه‌شده در پژوهش‌ها

وضعیت مطالعات بر اساس هدف پژوهش

مقالات منتخب به لحاظ هدف پژوهش، از دیدگاه نویسندگان پژوهش حاضر در ۱۷ طبقه کلی دسته‌بندی شدند. ارائه الگوی مشارکت شهروندان در مدیریت شهری (۷ مطالعه) و سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری (۵ مقاله) بیشترین فراوانی را میان اهداف پژوهش‌های منتشرشده داشتند. سناریوهای مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، تحلیل همبستگی بین حکمرانی شهری و مشارکت شهروندان، موانع و چالش‌های حکمرانی مشارکتی، کاربرست مدل حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری و مشارکت شهروندان در مدیریت شهری هر یک از اهداف دو پژوهش از میان پژوهش‌های منتشرشده بودند.

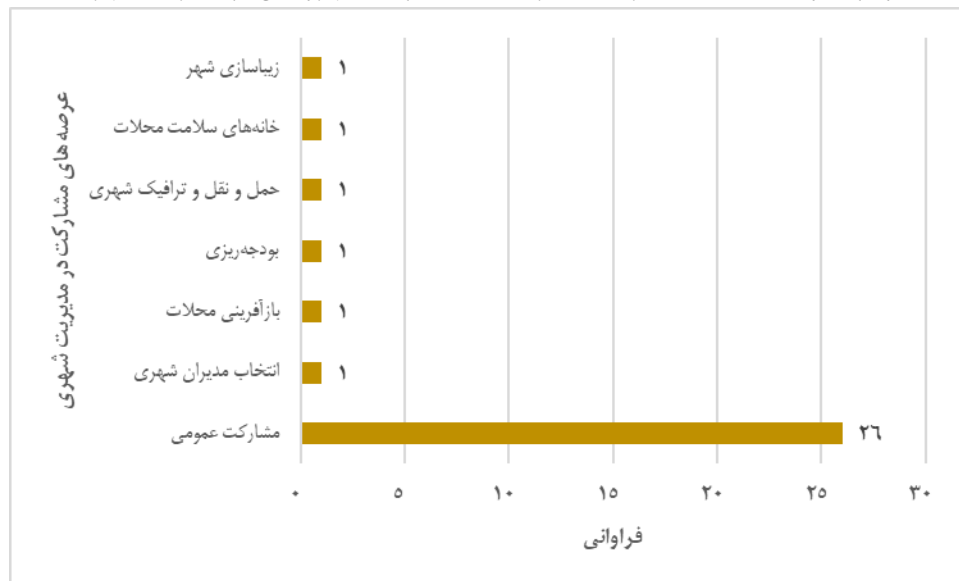
نمودار ۶: وضعیت مطالعات بر مبنای هدف پژوهش

عرصه‌های مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

مشارکت شهروندان می‌تواند در عرصه‌های متفاوتی از مدیریت شهری ظهور و بروز پیدا کند. با توجه به تعدد و تنوعی که کارکردهای مدیریت شهری از حمل و نقل و ترافیک گرفته تا زیباسازی و بودجه‌ریزی دارد، مشارکت شهروندان نیز می‌تواند تنوع داشته باشد. شایان توجه است که از میان ۳۲ مطالعه‌ای که در این پژوهش بررسی شد، صرفاً شش مطالعه به طور اختصاصی در عرصه زیباسازی شهر، سلامت محلات، حمل و نقل و ترافیک شهری، بودجه‌ریزی، بازآفرینی محلات و انتخاب مدیران شهری انجام شده‌اند و ۲۶ مطالعه دیگر به طور کلی، به مشارکت عمومی شهروندان در مدیریت شهری بدون تمرکز بر عرصه‌ای خاص پرداخته‌اند.

نمودار ۷: وضعیت مطالعات بر مبنای عرصه‌های مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

وضعیت مطالعات بر اساس روش پژوهش

در این بخش، مطالعات از لحاظ روش پژوهش به چهار دسته کلی کیفی، کمی، ترکیبی و مروری دسته‌بندی شدند. در بین ۳۲ مطالعه بررسی شده، ۱۹ مطالعه از روش کمی، ۱۰ مطالعه به روش کیفی، دو مقاله از روش ترکیبی و یک مقاله از روش مروری استفاده کرده‌اند.

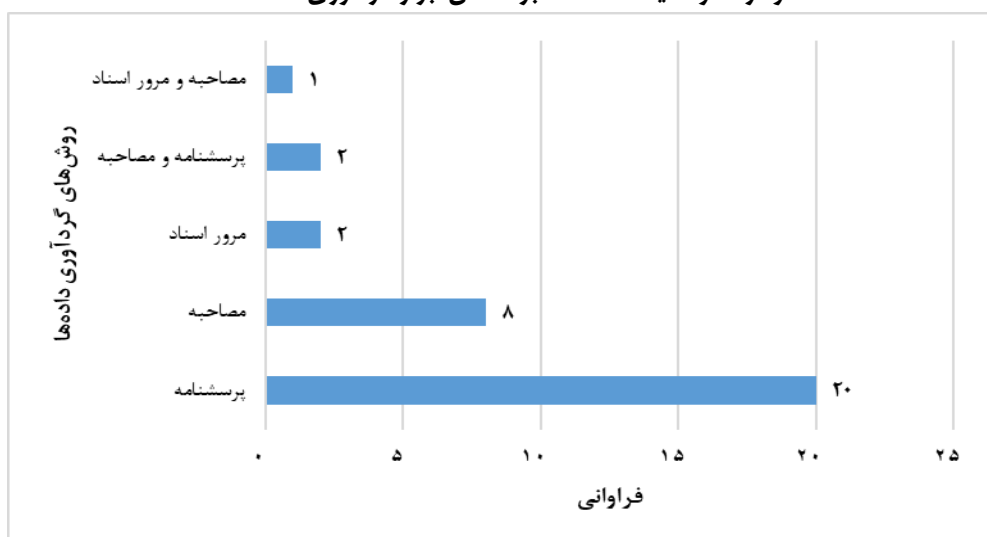
نمودار ۸: وضعیت مطالعات بر اساس روش پژوهش

وضعیت مقالات بر اساس ابزار گردآوری داده‌ها

مطالعات منتخب بر اساس ابزار گردآوری داده‌ها به چهار دسته اصلی مصاحبه، مشاهده، پرسشنامه و مرور اسناد طبقه‌بندی شدند. همان‌طور که در نمودار شماره ۹ نشان داده شده است، تعداد مطالعاتی که به تنهایی از پرسشنامه استفاده کرده‌اند ۲۰ مطالعه که بالاترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. هشت مطالعه نیز به تنهایی از مصاحبه استفاده کرده‌اند. علاوه بر این، دو مطالعه نیز به تنهایی از مرور اسناد استفاده کرده‌اند. جالب توجه است که دو مطالعه به طور همزمان از پرسشنامه و مصاحبه و یک مطالعه نیز هم‌زمان از روش‌های مصاحبه و مرور اسناد استفاده کرده‌اند. در نهایت، یافته‌ها نشان داد هیچ‌یک از مطالعات منتخب از ابزار مشاهده استفاده نکرده‌اند.

نمودار ۹: وضعیت مطالعات بر اساس ابزار گردآوری داده‌ها

بحث و نتیجه‌گیری

مرور دامنه‌ای‌روش مناسبی برای ترسیم وسعت و عمق پژوهش‌های منتشرشده در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در ایران است. پژوهش حاضر نیز تنها پژوهش مرور دامنه‌ای است که تا کنون در مورد مطالعات حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در ایران انجام شده است. این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤالات بود: (۱) تمرکز اصلی پژوهش‌های حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در چه زمینه‌هایی است؟ (۲) روش‌شناسی بکار رفته در این پژوهش‌ها کدامند؟ و (۳) خلاءهای پژوهشی در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری کدامند؟ از این رو، در ادامه یافته‌های پژوهش حاضر مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و پیشنهاداتی برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌گردد.

اولین یافته این پژوهش، میزان انتشار مقالات بررسی‌شده بر اساس سال است. انتشار پژوهش‌ها با موضوع مشارکت شهروندان در مدیریت شهری در دوره‌های زمانی مختلف نوسان داشته است. این نوسانات مشاهده‌شده در انتشار تولیدات علمی داخلی را می‌توان بازتابی از تعاملات پیچیده میان عوامل مختلف دانست. اوج‌های انتشار (مانند سال ۱۳۹۸) همزمان با تصویب اسناد بالادستی مانند «سند ملی توسعه شهرهای ایران» (۱۳۹۷) یا برگزاری انتخابات شوراهای شهر بوده که توجه نهادهای پژوهشی را به مطالعات کاربردی معطوف می‌کرده است. فرودها (مانند ۱۴۰۰-۱۴۰۱) با تغییر دولت و تعلیق پروژه‌های شهری هم‌زمانی دارد. هم‌چنین، کاهش ۴۰ درصدی بودجه‌های پژوهشی شهرداری‌ها در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۴۰۰ (طبق گزارش دیوان محاسبات) به نظر می‌رسد مستقیماً بر تعداد پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی اثر گذاشته است. علاوه بر اینها، افت چشمگیر در انتشار مقالات طی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ را می‌توان با همه‌گیری کووید-۱۹ و تعطیلی میدان‌های پژوهش مشارکتی مرتبط دانست. لازم به ذکر است که، به دلیل بررسی پایگاه‌های داده در اواسط سال ۱۴۰۳، تحلیل دقیقی از روند انتشارات بعد از سال ۱۴۰۲ امکان‌پذیر نیست. این نقص می‌تواند به عنوان یک خلاء پژوهشی در نظر گرفته شود و نیاز به بررسی‌های بیشتر در آینده دارد. در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهد که مشارکت شهروندان در مدیریت شهری موضوعی مهم و پویایی است که نیاز به استمرار پژوهش‌ها و تحلیل‌های بیشتر دارد. اگرچه موضوع مشارکت در مدیریت شهری صبغه دیرینه‌تری دارد، اما مطالعاتی که در ایران به طور خاص بر روی حکمرانی مشارکتی تمرکز داشته باشند به لحاظ روند کمی انتشار مطالعات در عرصه بین‌الملل رشد قابل توجهی را نداشته است و انتظار پژوهش‌های بیشتری در این زمینه وجود دارد.

در یافته دیگری ملاحظه شد که بخش عمده‌ای از پژوهش‌های انجام شده مربوط به مقالات علمی پژوهشی منتشرشده در نشریات علمی است؛ اما بخش اندکی از این پژوهش‌ها به پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد اختصاص دارد. جالب توجه است که هیچ رساله دکتری در موضوع حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری تا زمان جست و جوهای نویسندگان در پایگاه ایرانداک که مرجع اصلی ثبت رساله‌های دانشگاهی است، به ثبت نرسیده است. ۲۵ درصد پژوهش‌هایی هم که در همایش‌های و کنفرانس‌های داخلی منتشر شده است، فاقد اعتبار علمی و روش‌شناختی‌اند یا حداقل می‌توان گفت تردیدهای روش‌شناختی جدی در فرایند انجام پژوهش و احصای یافته‌ها دارند. با این توضیحات، زمینه پژوهشی خوبی برای دانشجویان دکتری در رشته‌های متعدد مدیریت دولتی، حکمرانی، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و ... وجود دارد که عناوین رساله دکتری خود را با محوریت حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری انتخاب کنند. این در حالی است که در عرصه بین‌المللی به طور مثال، رساله دکتری در دانشگاه فلورانس (شاهین^۱، ۲۰۲۰)، با عنوان «ابزارهای برنامه‌ریزی مشارکتی دیجیتال: ارتقاء مشارکت عمومی و چالش‌های حریم خصوصی داده‌ها» در حوزه حکمرانی شهری مشارکتی انجام شده است.

^۱. Shahin

یافته‌های این پژوهش از توزیع مقالات علمی منتشرشده در نشریات نشان می‌دهد که ۱۹ مقاله در ۱۸ نشریه متفاوت منتشر شده‌اند که نشان دهنده تنوع و کثرت نشریاتی است که محورهای موضوعی منطبق با حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری دارند. نگاهی گذرا به عناوین ۱۸ نشریه حاکی از آن است که نشریات از حوزه‌های گوناگون علمی نظیر مطالعات شهری، مطالعات جغرافیایی، مطالعات سازمان و مدیریت و جامعه‌شناسی پذیرای مقالات مربوط به حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری هستند. شایان ذکر است نشریات دیگری که در حوزه مطالعات حکمرانی منتشر می‌شوند، نظیر نشریات «حکمرانی و توسعه» و «دانش حکمرانی» می‌توانند انتخاب‌های مناسبی برای پژوهشگرانی باشند که علاقه‌مند به پژوهش در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری هستند.

یافته‌های مربوط به شهرهای مورد مطالعه در پژوهش‌های منتخب نشان می‌دهد که هم شهرهای کوچک و هم کلان‌شهرها به عنوان مورد مطالعه انتخاب شده‌اند. با این حال، بررسی محتوایی و عمیق مطالعات نشان می‌دهد که صرفاً دو کلان‌شهر اصفهان و تهران به به طور خاص بر حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری پرداخته‌اند و سایر شهرها بیشتر از منظر صرف مشارکت شهروندان مورد بررسی قرار گرفته‌اند نه به طور خاص از منظر حکمرانی. این خلاء انجام پژوهش‌های بیشتر با انتخاب سایر کلان‌شهرهای ایران را ضروری می‌سازد.

بررسی اهداف پژوهشی مطالعات منتخب، یافته دیگر این پژوهش را در بر می‌گیرد. یافته‌ها نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از مطالعات با هدف طراحی الگوی مشارکت شهروندان در مدیریت شهری (ارائه مدل و یا طراحی مدل) و همچنین، سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری انجام شده است، لذا انتظار می‌رود در این دو گونه عنوان پژوهشی در مقایسه با سایر عناوین، ادبیات نظری و احتمالاً یافته‌های عملی قابل توجه و غنی‌تری شکل گرفته باشد و خلاء نظری کم‌تری احساس شود. البته ذکر این نکته ضروری است که از ۷ پژوهشی که با هدف ارائه الگوی حکمرانی تدوین شده‌اند، اساساً الگوی شایان توجه و نوآورانه‌ای را ارائه نکرده‌اند به استثنای مقاله عاقریان و همکاران (۱۴۰۳)، که به طور خاص الگوی حکمرانی مشارکتی را برای مدیریت شهری اصفهان ارائه کرده‌اند و یافته‌های نوآورانه‌ای را نشان می‌دهند. در نتیجه، علی‌رغم اینکه پژوهش‌هایی انجام شده است، اما هنوز خلاء پژوهش‌هایی که به طور مسئله محور، زمینه‌مند و با دقت روش‌شناختی کافی به طراحی الگوی حکمرانی مشارکتی برای شهرهای ایران بپردازد، احساس می‌شود. همچنین در بین پژوهش‌های منتشرشده مقالاتی به چشم می‌خورد (جعفری و همکاران، ۱۳۹۷)، که با اهداف نوآورانه‌ای نظیر تأثیر بازی‌پردازی بر مشارکت شهروندان انجام شده‌اند. در پایان، باید گفت که خلاء مطالعات با رویکرد فلسفی، رویکرد انتقادی و نقش فناوری‌های هوشمند شهری در حکمرانی شهری مشارکتی، تأثیر ترتیبات نهادی بر فرایند حکمرانی شهری مشارکتی (لی، ۲۰۲۴)،

^۱. Li

مدیریت تعارض در حکمرانی شهری، تفکر طراحی و حکمرانی شهری مشارکتی و هم‌آفرینی و حکمرانی شهری مشارکتی و ... موضوعات جدیدتری هستند که کم‌تر مورد توجه بوده‌اند.

هم‌چنین، یافته دیگر این پژوهش در مورد عرصه‌های مشارکت شهروندان نشان‌دهنده آن است که بیش از نیمی از پژوهش‌ها به مشارکت شهروندی بدون توجه به یک عرصه یا کارکرد خاص در مدیریت شهری توجه کرده‌اند و صرفاً محدودی از پژوهش‌ها به طور خاص به کارکرد زیباسازی، سلامت، حمل و نقل، بودجه‌ریزی و بازآفرینی محلات پرداخته‌اند. این یافته ضرورت بیش از پیش توجه به مطالعات اختصاصی حکمرانی مشارکتی در هر یک از کارکردهای مدیریت شهری (اعم از فرهنگی- اجتماعی، شهرسازی، مدیریت پسماند و ...) را برجسته می‌سازد.

در خصوص روش‌شناسی پژوهش‌های منتخب، یافته‌ها نشان می‌دهد اگرچه اکثریت مطالعات منتخب (۱۹ مقاله) به روش کمی هستند، ولی بخش قابل توجهی از آنها به روش کیفی (۱۰ مقاله) هستند که بیانگر غلبه فلسفه اثبات‌گرا بر پژوهش‌های حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری ایران است. وجود دو مقاله ترکیبی نیز نشان‌دهنده اقبال کم پژوهشگران به روش‌شناسی آمیخته در این حوزه است، در حالی که اتخاذ این نوع از روش پژوهش به پژوهشگران کمک می‌کند تا بتوانند همزمان از قوت‌های هر دو روش کمی و کیفی، مبتنی بر اهداف پژوهش بهره‌مند شوند. هم‌چنین، روش‌شناسی مروری کم‌تکرارترین روش مورد استفاده بود. در این مورد بررسی‌های نگارندگان نشان می‌دهد که تنها پژوهش مروری انجام شده نیز از روش‌های مرور ادبیات غیر نظام‌مند استفاده کرده‌اند و سایر روش‌های مرور نظام‌مند، نظیر مرور دامنه‌ای، مرور روایتی، مرور واقع‌گرا، فراروش و ... به چشم نمی‌خورد. با نگاهی گذرا به پژوهش‌های مروری حکمرانی شهری مشارکتی در سطح بین‌الملل (مختارف، ۲۰۱۸ و باستوس، ۲۰۲۲) خلاء اینگونه از روش‌شناسی‌ها در مطالعات حکمرانی شهری مشارکتی در ایران بیش از پیش احساس می‌شود.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر و آشکارشدن خلاءهای پژوهشی و به منظور پرکردن شکاف‌های موجود، پیشنهادهای ذیل برای پژوهش‌های آتی در حوزه حکمرانی مشارکتی در مدیریت شهری در بستر ایران ارائه می‌گردد.

امروزه یکی از روندهای جدید در حوزه حکمرانی شهری مشارکتی، پیوند میان شهرهای مشارکتی و حکمرانی دیجیتال است. این حوزه‌ای امیدوارکننده، اما کمتر کاوش‌شده در مطالعات حکمرانی شهری است. در حالی که شهرهای مشارکتی بر مشارکت شهروندان و تصمیم‌گیری جمعی در توسعه شهری تأکید می‌کنند، حکمرانی دیجیتال از فناوری برای افزایش شفافیت، کارایی و فراگیری در ارائه خدمات عمومی استفاده می‌کند. با این حال، ادغام این دو پارادایم حکمرانی همچنان یک شکاف نظری محسوب می‌شود، زیرا مطالعات معدودی به طور سیستماتیک بررسی کرده‌اند که چگونه ابزارهای دیجیتال می‌توانند فرایندهای مشارکتی در حکمرانی شهری را تقویت کنند. پژوهش‌های آینده می‌توانند به این موضوع بپردازند که چگونه فناوری‌هایی مانند بلاکچین، هوش مصنوعی و پلتفرم‌های دیجیتال می‌توانند مشارکت

عمیق‌تر شهروندان را تسهیل کنند، مشارکت عادلانه را تضمین نمایند و شکاف بین خط‌مشی‌گذاران و جامعه را کاهش دهند. پرداختن به این شکاف می‌تواند بینش‌های ارزشمندی برای ایجاد مدل‌های حکمرانی شهری فراگیر، پاسخگو و پیشرفته از نظر فناوری فراهم کند. این روند در عرصه بین‌الملل نوپاست و همراستا با این جهت‌گیری پژوهشی، پژوهش‌های معدودی به ارتباط میان شهرهای مشارکتی و حکمرانی دیجیتال (هلبینگ^۱، ۲۰۲۴)، هوش مصنوعی و حکمرانی شهری مشارکتی (رسول‌زاده اقدم^۲ و همکاران، ۲۰۲۵؛ گریفن و اونرز^۳، ۲۰۲۴؛ بوزوندا^۴، ۲۰۲۱)، فناوری‌ها و پلتفرم‌های دیجیتال و نقش آن‌ها در حکمرانی مشارکتی (لگارد و هوویک^۵، ۲۰۲۲؛ گیانومیس^۶، ۲۰۲۲؛ گیل^۷ و همکاران، ۲۰۱۹) پرداخته‌اند که نشان‌دهنده توجه نویسندگان و پژوهشگران بین‌المللی به این روند پژوهشی است.

ارتباط میان شهرهای مشارکتی و حکمرانی داده، یکی از موضوعات مهم اما کمتر توجه شده در حوزه مطالعات شهری در ایران است. بررسی نگارندگان از پژوهش‌های منتخب نیز مؤید همین امر است. شهرهای مشارکتی به دنبال افزایش نقش شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری شهری هستند، در حالی که حکمرانی داده‌ها بر مدیریت صحیح، اخلاقی و ایمن داده‌ها تأکید دارد. با این وجود، ادغام این دو مفهوم هنوز به عنوان یک شکاف نظری در پژوهش‌های مطالعات حکمرانی شهری مشارکتی در ایران مطرح است. در سال‌های اخیر پژوهش‌هایی بین‌المللی در راستای این جهت‌گیری پژوهشی انجام شده‌اند (شارپ و همکاران، ۲۰۲۲؛ ون زونن، ۲۰۲۰) که می‌توانند الگوهای مطالعاتی خوبی برای پژوهشگران در بستر ایران باشند. برای مثال پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آتی به این سؤال کلیدی در بستر شرایط شهرهای ایران پاسخ دهند که چگونه چارچوب‌های کارآمد حکمرانی داده‌ها می‌توانند به بهبود فرایندهای مشارکتی در توسعه شهری کمک کنند. همچنین پژوهش‌های آینده می‌توانند بررسی کنند که چگونه سازوکارهای اشتراک داده، حفظ حریم خصوصی و خط‌مشی‌های داده‌ای مبتنی بر نیاز شهروندان می‌توانند به ایجاد اعتماد، افزایش مشارکت و تقویت همکاری در حکمرانی شهری منجر شوند.

یکی دیگر از خلاءهای نظری که در ادبیات نظری داخلی در حوزه حکمرانی شهری مشارکتی احساس می‌شود، در حالی که در پژوهش‌های متعددی در عرصه بین‌الملل مورد توجه قرار گرفته است (هاستین و لارسن^۸، ۲۰۲۳؛ لینو و پومالا^۹، ۲۰۲۱)، ارتباط مفهوم هم‌آفرینی^{۱۰} و حکمرانی شهری مشارکتی است که پتانسیل بالایی برای تحول در شیوه‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری دارد. هم‌آفرینی به عنوان یک

^۱ Helbing

^۲ Rasoulzadeh Aghdam

^۳ Griffen & Owens

^۴ Bouzguenda

^۵ Legard & Hovik

^۶ Giannoumis

^۷ Gil

^۸ Haustein & Lorson

^۹ Leino & Puumala

^{۱۰} co-creation

رویکرد مشارکتی، بر همکاری فعالانه شهروندان، دولت‌ها، سازمان‌های غیر دولتی و سایر ذی‌نفعان در طراحی، اجرا و ارزیابی راه‌حل‌های شهری تأکید می‌کند. این رویکرد نه تنها به دنبال افزایش مشارکت شهروندان است، بلکه هدف آن ایجاد راه‌حل‌های پایدار و مبتنی بر نیازهای واقعی جامعه است. مطالعات انجام شده در ایران اغلب بر مشارکت شهروندان به عنوان دریافت‌کنندگان خدمات یا مشارکت‌کنندگان منفعل تمرکز کرده‌اند، در حالی که هم‌آفرینی به دنبال تبدیل شهروندان به شرکای فعال در فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرا است. این شکاف نظری نیازمند بررسی‌های عمیق‌تر است تا مشخص شود چگونه هم‌آفرینی می‌تواند فرآیندهای مشارکتی را تقویت کند، کیفیت تصمیم‌گیری‌ها را بهبود بخشد و نتایج ملموس‌تری برای جوامع شهری به همراه داشته باشد.

همانطور که در یافته‌های این پژوهش بیان شد پژوهش‌های کیفی کم‌تر از حد انتظار مورد توجه پژوهش‌های داخلی گرفته‌اند در حالیکه این روش‌شناسی و استراتژی‌های ذیل آن می‌توانند یافته‌های ارزشمندی را در حوزه حکمرانی شهری مشارکتی خلق کنند. برای مثال استراتژی مطالعه موردی به عنوان یکی از روش‌های پژوهش کیفی، می‌تواند ابزاری قدرتمند برای کاوش عمیق در موضوع حکمرانی شهری مشارکتی باشد. از این رو، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی پژوهشگران بر روی موردهای مطالعاتی خاص شهری در حوزه‌ها و کارکردهای مختلف (مانند برنامه‌ریزی شهری، مدیریت بحران، توسعه پایدار، مدیریت پسماند و سایر خدمات عمومی) تمرکز کنند و به درک دقیق‌تری از فرایندها، چالش‌ها و موفقیت‌های مرتبط با مشارکت شهروندان دست یابند. با بررسی دقیق نمونه‌های شهری، پژوهش‌های موردی می‌توانند بینش‌های عملی و کاربردی برای مدیران شهری فراهم کنند، از جمله شناسایی بهترین شیوه‌ها، طراحی مدل‌های مشارکتی مؤثر و ارائه راهکارهای سازگار با شرایط محلی. این رویکرد نه تنها به غنای ادبیات علمی در این حوزه کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به عنوان پایه‌ای برای خط‌مشی‌گذاری‌های آینده و بهبود حکمرانی شهری در سطح عملی مورد استفاده قرار گیرد.

نویسندگان پژوهش حاضر، در انجام پژوهش با محدودیت‌هایی نیز روبه‌رو بودند. یکی از این محدودیت‌ها به معیارهای ورود و خروج و تحدید دامنه جست و جو باز می‌گردد. این پژوهش صرفاً به بررسی مقالات منتشرشده در نشریات علمی مصوب وزارت علوم، مقالات منتشرشده در کنفرانس‌های علمی و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دکتری دفاع شده و ثبت‌شده در سامانه ایرانداک پرداخته است، در حالی که پژوهش‌های ارزشمندی در قالب گزارش سیاستی، خلاصه‌نامه، یادداشت‌های اجرایی و نظایر اینها (از جمله مطالعات انجام شده در مرکز پژوهش‌های مجلس و مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران) وجود دارد که از تحلیل این پژوهش خارج شده است. همچنین در این پژوهش صرفاً مطالعات داخلی مورد بررسی قرار گرفت که به زبان فارسی منتشر شده‌اند و مقالاتی که احتمالاً در مجلات ایرانی به زبان انگلیسی، یا در حوزه حکمرانی شهری مشارکتی در مجلات بین‌المللی منتشر شده‌اند، مورد بررسی قرار نگرفت؛ در حالی که این نوع از مقالات نیز می‌توانست اطلاعات ارزشمندی را در اختیار نویسندگان قرار دهد.

منابع فارسی:

- ۱- ژاله باغبادرانی، معصومه؛ یعقوبی‌پور، علی و فتحی‌زاده، علیرضا (۱۴۰۰). طراحی مدل حکمرانی مشارکتی در راستای کاهش فساد اداری با رویکرد آمیخته (مورد مطالعه: استانداری و فرمانداری شهر اهواز)، راهبرد، ۳۰ (۴)، ۸۶۳-۸۲۹.
- ۲- عاقریان، الهام؛ نباتی‌نژاد، مصطفی و ذاکری، علی (۱۴۰۳). ارائه الگویی برای حکمرانی شهری مبتنی بر مشارکت شهروندان. پژوهش‌های راهبردی مسائل عمومی/ایران، ۱۳ (۲)، ۶۸-۴۷.
- ۳- مرادی، محمد و مازوچی، مجتبی (۱۴۰۳). سازوکارهای حکمرانی مشارکتی و مردمی با استفاده از داده‌های دولتی باز. مجلس و راهبرد، ۳۱ (۱۹)، ۲۳۵-۲۷۴.
- ۴- میرباقری، سیدمحسن؛ رفیعی آتانی، عطاالله و پارسانژاد، محمدرضا (۱۴۰۱). طراحی الگوی مفهومی حکمرانی مشارکتی در ایران: رویکرد داده‌بنیاد. راهبرد، ۳۱ (۲)، ۲۱۸-۱۹۵.

References:

1. Bastos, D., Fernández-Caballero, A., Pereira, A., & Rocha, N. P. (2022). Smart city applications to promote citizen participation in city management and governance: a Systematic Review. *Informatics*, 9(4). <https://doi.org/10.3390/informatics9040089>
2. Betancourt, D. S., & Vivier, E. (2021). The Relevance of contemplative studies and practices for improving participatory urban governance. *Politikon*, 48(4), 607–624. <https://doi.org/10.1080/02589346.2021.1995271>
3. Bouzguenda, I. (2021). Artificial intelligence: a tool for an enhanced decision on managing participatory planning in our digital cities. In *Netherlands Institute of Governance Annual Work Conference, NIG 2021*.
4. Collins, B., & Del Rey, D. K. (2022). Participatory urban governance under the microscope: A qualitative study of high-functioning neighborhood councils in Los Angeles. *Journal of Urban Affairs*, 44(10), 1416–1431. <https://doi.org/10.1080/07352166.2020.1820873>
5. Fischer, F. (2017). *Climate crisis and the democratic prospect: participatory governance in sustainable communities*. Oxford University Press.
6. Gil, O., Cortés-Cediel, M. E., & Cantador, I. (2019). Citizen participation and the rise of digital media platforms in smart governance and smart cities. *International Journal of E-Planning Research*, 8(1), 19–34. <https://doi.org/10.4018/IJEPR.2019010102>
7. Griffen, Z., & Owens, K. (2024). From “human in the loop” to a participatory system of governance for AI in healthcare. *The American*

- Journal of Bioethics*, 24(9), 81–83.
<https://doi.org/10.1080/15265161.2024.2377114>
8. Haustein, E., & Lorson, P. C. (2023). Co-creation and co-production in municipal risk governance—A case study of citizen participation in a German city. *Public Management Review*, 25(2), 376–403.
<https://doi.org/10.1080/14719037.2021.1972704>
9. Heinelt, H. (2010). *Governing Modern Societies* (0 ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203856680>
10. Heinelt, H. (Ed.). (2018). *Handbook on participatory governance*. Edward Elgar Publishing.
11. Helbing, D., Mahajan, S., Carpentras, D., Menendez, M., Pournaras, E., Thurner, S., Verma, T., Arcaute, E., Batty, M., & Bettencourt, L. M. A. (2024). Co-creating the future: Participatory cities and digital governance. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 382(2285), 20240113.
<https://doi.org/10.1098/rsta.2024.0113>
12. Hovik, S., & Giannoumis, G. A. (2022). Linkages between citizen participation, digital technology, and urban development. In S. Hovik, G. A. Giannoumis, K. Reichborn-Kjennerud, J. M. Ruano, I. McShane, & S. Legard (Eds.), *Citizen Participation in the Information Society* (pp. 1–23). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-99940-7_1
13. Kozová, M., Dobšínská, Z., Paudišová, E., Tomčíková, I., & Rakytová, I. (2018). Network and participatory governance in urban forestry: An assessment of examples from selected Slovakian cities. *Forest Policy and Economics*, 89, 31–41. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.09.016>
14. Legard, S., & Hovik, S. (2022). The impact of digital participation on democratic urban governance. In S. Hovik, G. A. Giannoumis, K. Reichborn-Kjennerud, J. M. Ruano, I. McShane, & S. Legard (Eds.), *Citizen Participation in the Information Society* (pp. 167–190). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-99940-7_8
15. Leino, H., & Puumala, E. (2021). What can co-creation do for the citizens? Applying co-creation for the promotion of participation in cities. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 39(4), 781–799.
<https://doi.org/10.1177/2399654420957337>
16. Levi-Faur, D. (Ed.). (2012). *The Oxford handbook of governance*. Oxford University Press.
17. Li, X., Li, B., & Jiang, W. (2024). State-led versus market-led: How institutional arrangements impact collaborative governance in participatory urban regeneration in China. *Habitat International*, 150.
<https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2024.103134>

- 18.Lim, S. B., & Yigitcanlar, T. (2022). Participatory governance of smart cities: Insights from e-participation of Putrajaya and Petaling Jaya, Malaysia. *Smart Cities*, 5(1), 71–89. <https://doi.org/10.3390/smartcities5010005>
- 19.Mukhtarov, F., Dieperink, C., & Driessen, P. (2018). The influence of information and communication technologies on public participation in urban water governance: A review of place-based research. *Environmental Science and Policy*, 89, 430–438. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.08.015>
- 20.Osmani, S. R. (2008). Participatory governance and the millennium development goals (MDGs). *New York: United Nations*.
- 21.Rasoulzadeh Aghdam, S., Bababei Morad, B., Ghasemzadeh, B., Irani, M., & Huovila, A. (2025). Social smart city research: Interconnections between participatory governance, data privacy, artificial intelligence and ethical sustainable development. *Frontiers in Sustainable Cities*, 6, 1514040. <https://doi.org/10.3389/frsc.2024.1514040>
- 22.Shahin, A. (2020). *Digital participatory planning tools: Enhancing public participation and data privacy challenge* (Order No. 29208941). Available from Publicly Available Content Database. (2679805878). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/digital-participatory-planning-tools-enhancing/docview/2679805878/se-2>
- 23.Sharp, D., Anwar, M., Goodwin, S., Raven, R., Bartram, L., & Kamruzzaman, L. (2022). A participatory approach for empowering community engagement in data governance: The Monash Net Zero Precinct. *Data & Policy*, 4, e5. <https://doi.org/10.1017/dap.2021.33>
- 24.Van de Wetering, S., & Groenleer, M. (2023). Putting inclusion into practice: How urban professionals give shape to participatory governance approaches in marginalized neighborhoods. *Urban Research and Practice*. <https://doi.org/10.1080/17535069.2023.2260355>
- 25.Van Zoonen, L. (2020). Data governance and citizen participation in the digital welfare state. *Data & Policy*, 2, e10. <https://doi.org/10.1017/dap.2020.10>